

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књига XVI, св. 3.

БЕОГРАД, 1967.

САДРЖАЈ

	Страна
1) М. Павловић, Пасторални ономастички термини типа <i>dič</i> и <i>bač</i>	115—118.
2) Ирена Грицкат, Шта даје за проучавање глаголске семантике чиста (граматичка) перфектизација путем префиксације	119—123.
3) А. Пецо, Утицај турског језика на фонетику штокавских говора	127—143.
4) Др Живојин Станојчић, Граматизоване потврде / одричне категорије у књижевном српскохрватском језику	147—157.
5) Др Наталија Радошевић, Покушај структурног поређења српскохрватског и руског језика са нарочитим обзиром на аутоматске (типске) грешке Срба у руском језику	159—170.
6) Др Лука Вујовић, Један периферијски староцрногорски говор (<i>Мрковићки</i>) у свјетлости историје језика, међудијалекатских и међујезичких појава	171—172.
7) Митар Пешикан, Невоље рада на нашим описним речницима	193—204.
8) Др Е. Фекеге, Одрасати се „на стандард“ или „на стандарду“	205—211.
9) ЈЕЗИЧКЕ ПОУКЕ	211—217.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Живојин Станојчић

БЕОГРАД
1967.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XVI

Нова серија

Св. 3

*Наш језик н. с., књ. XVI, св. 3, Београд 1967.
VI међународни конгрес слависта, Праг 7 — 13. VIII 1968.*

ПАСТОРАЛНИ ОНОМАСТИЧКИ ТЕРМИНИ ТИПА D U Ć И В А Ć

Трагови пасторалног живота у ономастици Илирикума показују и бројем и диференцираношћу довољно основа да би се могло закључити о пасторалним типовима, пастирским центрима и кретањима као и о интензитету пасторалног живота. Сама пак организација пастирског типа недовољно је позната, јер подаци о промету и трговини у средњем веку, као и одређивање права Влаха на планинска испасишта и на кретања не откривају структуру организације.

Познато је само значење речи *бачија*, као лактарије, као пасторалне факторије, и значење *бач* везано је за функцију пасторалног старешине. Отуда је етимологији речи *бач* поклоњена велика пажња, али без дефинитивних резултата.

Међутим ономастички елементи топонимије и патронимике показују довољно основа да се може успоставити опозитум између типа *бач* и типа *дук*-, *диџ*-. За ознаку локалитета било данашњих било некадашњих бачила јављају се термини *бачија* или *катун*, као микротопоними, поред њихове неистезне вредности апелатива, а *стџан* се јавља као апелатив у корелацији са *стџанар* и *станџарица*. Корелација *бач*—*бачица* условила је тип топонима везан само за први термин. Један се термин односи на одређивање онога што је у вези са *бачом* — Бачина (Србија, Темнић), а тип изведеница о припадницима или потомцима бача чине називи села Бачевица (Србија, Ваљево) вар. *Бачинац*. Овакве топониме као и основу речи *бач* треба довести у везу са надимком-

-патронимом *Бакоч* (Бока Которска) и патр. *Бакочевих*, да би се правилније поставило трагање за основном етимологијом термина *бач*. Варијанте *Баких* — *Бачих* указују на губљење етимолошких веза.

Супротно овој основи јављају се термини типа *duk-* и *dič-* са варијантом *dič*. Први тип имамо у алб. *dukë* (сф. *Dukagin*), а налазимо га у једној српској пословици (*Осушио се као дук а на коцу*, Караџић) и у патронимима *Дукић*, *Дуканац* (Зап, крајеви сф. алб. *dúkin*). Други се тип не јавља као апелатив већ само као патроним *Дучићи* (Херцеговина) а стабилисан, после престанка пастирско-номадских кретања, као топ. *Дучићи* (у Никшићу и доњој Зети), а свакако из Херцеговине пренет у околину Ваљева (Мионица) има еманципован облик топонима *Дучић*. И у источној грани Влаха (ист. Србија) налазимо тај топоним као *Dučovci*, као ознаку социјалног или родовског припадништва, а такву вредност има и изведеница *Дучаловићи* (Србија, Драгачево), уз коју иде и *Дучели* (ист. Херцеговина, Фоча), хетерохроно, вероватно раније формиран, с обзиром на структуру.

Посебно се издваја неколико топонима за ознаку поседовања. То је пре свега *Дучина* (Србија, Космај), чији је форманс карактеристичан за поседовање. Слична би вредност била у фонетској варијанти *Дуће* (Далмација, Омиш), као и топонимска сложеница *Дучипоље*. У овој сложеници, мислим, не треба гледати случај какав има Пријепоље (предграђе са грчким *πολις*), већ би „Дучино поље” било са посесивним дативом, или са вокалском хармонијом (*и* као *е*). Са таквим значењем тај би топоним одговорио придевској посесивности у макед. топониму *Дућои ливаће*, за који сам дао објашњење „Дућине ливаде” (Македонски јазик XVII).

Поседовање је, дакле, карактеристична основа за диференцирање економско-правних односа. У типу *Бачина* треба гледати аугментативно значење форманса *-ина*, јер је ту, семантички гледано, оправдана карактеристика великих *бачија*. Насупрот овоме, друго значење овога форманса у типу *Дучина* ствара услов за семантичку групу припадања онеме на кога се односи термин изведен из основе *dič-*. То су значења „Дучева пољана”, „Дућеве ливаде”.

Сви овде анализирани типови базе *duč* — *duć*, подржани термински микротопонимије, указују на пасторалну семантичку условљеност. Већ наведени пример из ср. Македоније *Дучеи ливаће* недвосмислено је убедљив: тај се локалитет налази на левој страни Црне Реке, на земљишту које та река обилно натапа, а на супротној страни је висораван огранка пл. Козаре, где се налазило насеље *Влашки колиби*. Из свега овога јасно је да термин *duč*-вар. *duć*-са основним значењем лат. „*disco* — *discere*” има везе са посторалним животом, да је то управо термин који означава вођу пастирске групе, родовског старешину, а према њему *бач* је само фактор, организатор лактаријске службе, као што су други могли вршити службу извиђања и сигнализације (cf. *Тунан*, *Видлич*, можда још старије *Визитор*, а у ове функције се уклапа и основно значење тога типа *Вардиште*).

Ову анализу треба допунити интерпретацијом права у старој српској држави с обзиром на Влахе. У Законику цара Душана налазе се специфичне одредбе о повластицама за уживање планинских испасишта, о кретањима Влаха и њиховим обавезама. Донације и други прописи односе се на Влахе неспецифицирано, дакле на групе Влаха. Из таквих докумената се не види сама организација. С обзиром на феудални систем државе, Власи су још били третирани као алоглотне и аломорфне групе. Не само у неколико карактеристичних топонима већ наведених, него још и у многим другима који су означени у специјалним картама, вођа има своје одређено место, свој „штаб” при кретањима. То се после дезагрегације номадског типа јавља као вођин посед (као *Дучаи ливаће* и сл.), а супротно ономе што је општег, колективног значаја (као *Влашки колиби* и сл.).

Из типа термина за „вођу” развијено је неколико патронимских варијаната као што је већ истакнуто.

Географски распоред примера варијанте *duć* не показује контитуирану изоглосу: македонски пример adj. *Dyhou* (*ливаће*) одговара апелативу алб. *duq*, са помереним значењем, — али су ти примери одвојени од топонима *Дуће* у Далмацији (Омиш, Сплит). Детаљнијим проучавањем у правцу проторумунске палатализације моћи ће се нешто ближе

утврдити: да ли ова ситуација указује на независно изражени процес, или на зону једну а са разбијеном, раскинутом изоглосом.

Осим овде проучених термина, значајна су још два — *жупан* и *стопан*. Њих је идентификовао проф. Милан Будимир, који их идентификује при архаизме као ромејски архаизам, а други као унет од стране романских сточара „са конзервативне периферије” (*Саопштења и реферати — Communications et rapports*, припреме за III међународни конгрес слависта, № 2, Београд, 1939, стр. 189). Од ова два термина само се први јавља као локалитет *Цупан* (у некадањој грчкој зони близу Соко Бање) недалеко — од локалитета *Лептерија*, који народна традиција везује за име кћери неког феудалца („Елефтерија”), мада ја у томе гледам микро-топоним „Lactaria” (cf. *Omagiu lui Alexandru Rosatti*, Bukaresti, 1965, 677—686). Други термин добио је значење „домашин” (средњобалканска зона), cf. *стопаница*.

М. Павловић

Београд